

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-н Дора Левтерова – Гаджалова, ПУ „Паисий Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен

„доктор“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен

„доктор“

в област на висше образование 1. Педагогически науки

професионално направление 1.2. Педагогика

докторска програма Специална педагогика - Логопедия

Автор: Деница Аннева Кръстева

Тема: **Прояви на вербална диспраксия и експресивен дисграматизъм при деца със специфично езиково нарушение**

Научен ръководител: доц. д-н Нели Василева, СУ „Св. Климент Охридски“

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Дисертационният труд е в обем от 249 страници. Структуриран е в увод, четири глави, изводи, препоръки, приноси, заключение. Основният текст е 170 страници. Литературата включва 123 заглавия, от които 71 на кирилица, 50 на латиница и 172 интернет източника. Приложенията са 11 страници, в които е представен Протокол за диагностично изследване на вербалния праксис и граматиката при деца от предучилищна възраст с 8 проби, представляващ адаптирана методика за изследване.

Включен е списък с публикации по темата на дисертационния труд.

Докторантката има 3 статии, две от които в списание „Специална педагогика“ и една на английски език в сборник от конференция на Science. Business. Society.

2. Актуалност на тематиката

Дисертационен труд на Кръстева предлага обстоятелствен теоретичен анализ, прецизиран в исторически и концептуален аспект на понятията, свързани с нормативната речева онтогенеза и с нарушенията на говоримия език при децата, като са търсени и взаимовръзки между множество термини. Тези интерпретации са навременни и направени с вещина. С актуалност се отличава представената и адаптирана за български условия диагностична батерия за оценка на нивата на функциониране на компонентите на вербалния (речев) праксис, синтаксиса и отделните елементи на морфологията.

3. Познаване на проблема

Докторантката познава проблематиката, като в теоретичните интерпретации внася и отстоява собствени позиции с оценъчни елементи.

4. Методика на изследването

Методиката на изследване е адаптиран вариант на методиката на А. Н. Корнев (2005). Избраната методика на изследване позволява постигане на поставената цел и получаване на адекватен отговор на задачите, решавани в дисертационния труд.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд представя в първа глава теоретичен анализ на онтогенезата на речта с анализ на лингвистични, психологически, психолингвистични и логопедични теории. Прецизно и аналитично са представени приносите към онтогенезата на речта чрез теоретичните постановки на Иван Георгов, Ценова, Пиаже, Виготски, Леонтиев, Елкониин, Пронко, Стоянова, Чомски, Слобин, Оксаар, Лурия, Ахутина, Бернщайн, Корнев, Якобсон и др. Въпреки многобройно анализирани авторски концепции, докторантката не се изкушава да влиза в детайлно представяне на фундаментални теории от визираните автори, а прави обсотен и на места необходимо критичен анализ.

Във втора глава се интерпретират теоретично нарушенията на развитието на говоримия език, като се акцентира на специфичното езиково нарушение, вербалната диспраксия, общо недоразвитие на речта, алалия и дисграматизъм. По отношение на разглежданата „алалия“ се прави едностранчив анализ, като се пропускат други терминологични и съдържателни интерпретации в контекста на „дисфазия на развитието“.

Трета глава е посветена на програмата на изследването. Целта следва общата концептуална схема на дисертационния труд. Задачите, които са 9 на брой, следват логично от целта, на са представени прекалено обстоятелствено. Например, биха могли да се обединят задачите, свързани с подбор на методики, на групи деца за изследване и за първичната обработка на резултатите, особено като липсва задача за цялостна обработка на резултатите. Поставени са седем подробни хипотези. Участниците в изследването са уточнени като „контингент на изследването“, което е леко архаизиран модел, но прави положително впечатление големия брой участници в изследването - 170 деца с диагноза „специфично езиково нарушение“ и без такава, разделени в три възрастови групи: 35 деца на възраст между 4 и 5 години, 30 деца на възраст между 5 и 6 години и 20 деца в предучилищна възраст (6 - 7 години). Първичните данни са обработени с SPSS, но не става ясно с коя версия на програмата.

В четвърта глава се прави анализ на получените резултати. Резултатите се представени през статистическата обработка, онагледени са със съответните фигури от компютърната програма и интерпретирани през различни авторови мнения. Анализът е направен съобразно отделните аспекти на методиката и през трите възрастови групи

Представени са изводи от експерименталното изследване, които са ценни за практиката както за нормата на езиково развитие и функциониране, така и за отклоненията от нея.

Приемам приносите, които са представени в два аспекта – с теоретична и с диагностично-практическа насоченост. Приносите са изведени от достоверно и авторски проведено изследване с оригинални компоненти.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Докторантката представя три публикации, които определено могат да бъдат повече предвид богатия емпиричен материал. В пожелателен план, би било удачно да се публикуват резултатите от проведеното изследване, като по този начин ще се популяризира както самите резултати, така и адаптираната методика би намерила по-широк обществен отзвук и разпространение сред логопеди, ресурсни учители и родители.

7. Автореферат

Авторефератът напълно съответства на дисертацията и отразява нейните съдържателни аспекти и резултати.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

В препоръки за бъдещо използване е желателно дисертационният труд да се публикува в две отделни книжни или виртуални пространства. Първото да включва аспекти на самото изследване и резултатите от него. Второто да е с насоченост на адаптираната методика като възможност тя да се ползва от заинтересовани специалисти и други лица.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на всички изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за прилагане на ЗРАСРБ. Представените материали и дисертационни резултати **напълно** съответстват на специфичните изисквания на Факултета по Предучилищна и начална училищна педагогика.

Дисертационният труд показва, че докторантката Деница Кръстева притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Специална педагогика - Логопедия като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Деница Кръстева в област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика докторска програма Специална педагогика – Логопедия.

17 май 2018 г.

Изготвил становището: .....

(проф. дпн Дора Левтерова)